

Glosariusz

W przypadku niepewności co do znaczenia terminu, który pojawił się w trakcie rozpatrywania kwestii naruszenia praw podstawowych, można skorzystać z glosariusza wyjaśniającego znaczenie najczęściej występujących terminów.

General rights areas

Termin	Opis
Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości i innych organów na potrzeby dochodzenia swoich praw, np. uzyskania wiążącego orzeczenia lub wiążącej decyzji lub odszkodowania finansowego	Te prawa dotyczą osób, które nie są w stanie dochodzić sprawiedliwości, których rozprawa jest prowadzona w sposób nierzetelny lub nieprawidłowy za zamkniętymi drzwiami, odnoszą się one do przypadków, w których sąd nie jest niezawisły lub w których dochodzi do bezzasadnej przewlekłości postępowania, lub też do osób, które nie otrzymały pomocy prawnej lub pełnomocnika z urzędu. Odnoszą się również do osób, które są traktowane jak winne czynu zabronionego, zanim ich wina zostanie dowiedziona przed sądem; osób, które uznano za winne popełnienia czynu, który nie jest przestępstwem, którym wymierzono zbyt surową karę lub na które w postępowaniu karnym nałożono dwukrotnie karę za ten sam czyn.
Prawa konsumentów	Te prawa dotyczą osób, które zostały nierzetelnie potraktowane podczas dokonywania zakupu produktu lub usługi (także online) lub które zakupiły produkt niespełniający odpowiednich norm. Obejmują one również kwestie związane z nieuczciwymi postanowieniami umownymi oraz odnoszą się do osób, które zostały wprowadzone w błąd przez reklamę lub które wykupiły pakiet wakacyjny w biurze podróży, które następnie ogłosiło upadłość.
Prawa dotyczące środowiska	Te prawa dotyczą osób, które żyją w środowisku, które nie jest właściwie zachowane lub chronione. Obejmuje on również osoby cierpiące z powodu zanieczyszczenia związanego np. z niską jakością powietrza czy substancjami toksycznymi.
Prawa związane z wolnością myśli, słowa i religii	Te prawa dotyczą osób, których wolność wyrażania opinii oraz otrzymywania i przekazywania informacji i idei, również online, jest ograniczona. Te prawa dotyczą również takich działań, jak swobodne tworzenie, wykonywanie, rozpowszechnianie lub wystawianie dzieł sztuki.
Prawa związane z azylem i migracją	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono ubieganie się o azyl lub które zostały usunięte, wydalone lub przekazane na potrzeby ekstradycji do państwa, w którym istnieje poważne ryzyko, iż mogą zostać poddane karze śmierci, torturom lub innemu nieludzkiemu bądź poniżającemu traktowaniu lub karaniu.
Prawa związane ze swobodą przemieszczania się na terytorium UE	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono swobodne przemieszczenie się lub przebywanie na terytorium Unii Europejskiej w celu podjęcia pracy, studiów, rozpoczęcia działalności gospodarczej lub towarzyszenia np. członkowi rodziny.
Prawa do niedyskryminacji	Te prawa dotyczą osób, które są traktowane odmiennie ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, wiek, niepełnosprawność, orientację seksualną (w przypadku lesbijek, gejów, osób biseksualnych, transpłciowych lub interseksualnych), religię i przekonania lub z innych przyczyn w takich obszarach jak edukacja, zatrudnienie, zabezpieczenie społeczne, ochrona zdrowia, dostęp do towarów i usług czy dostęp do mieszkań. Dotyczą one również osób będących ofiarami przestępstw na tle nienawiści – przestępstw, których podłoże stanowi rasizm, ksenofobia, nietolerancja religijna, faktyczna bądź domniemana niepełnosprawność, orientacja seksualna lub tożsamość płciowa.
Prawa związane z ochroną danych osobowych	Te prawa dotyczą zbierania danych osobowych, dostępu do nich oraz ich przetwarzania (chodzi o wszystkie informacje służące identyfikacji osoby, takie jak imię i nazwisko, numer telefonu, data urodzenia lub zdjęcia) przez innych (inne osoby fizyczne, przedsiębiorstwa, organy administracji publicznej, rząd, agencje lub inne jednostki), również online. Dotyczy to również sytuacji, w których otrzymuje się niechciane bezpośrednie połączenia telefoniczne lub wiadomości e-mail z treściami marketingowymi.
Prawa związane z ochroną integralności cielesnej i psychicznej osoby	Te prawa dotyczą osób, które są maltretowane, zostały niesłusznie zatrzymane, są torturowane lub są przedmiotem nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania, niewolnictwa, pracy przymusowej lub handlu ludźmi. Obejmują również przypadki, w których np. krewny danej osoby został pozbawiony życia.
Prawa do uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono pokojowe gromadzenie się, utworzenie partii politycznej lub przystąpienie do związków zawodowych lub innego, dowolnego stowarzyszenia. Odnoszą się również do osób, których czynne lub bierne prawo wyborcze zostało ograniczone. Prawa te dotyczą także osób, którym organy krajowe odmówiły ochrony dyplomatycznej i konsularnej.
Prawa związane z ochroną życia prywatnego i rodzinnego	Te prawa dotyczą osób, których życie prywatne lub rodzinne zostało zakłócone. Chodzi o tożsamość osobistą (np. wybór nazwiska, sposób ubierania się, tożsamość płciową), opiekę medyczną (niezbalstwo lub niez uzyskanie zgody pacjenta), uporczywe nękanie (w tym cyberstalking), nieuzasadnione przeszukiwanie lub pobranie odcisków palców przez policję, związki między rodzicami a dziećmi, związek między partnerami (w tym związek homoseksualny), przysposobienie itp. Dotyczy to również osób zwolnionych z pracy z powodów związanych z macierzyństwem oraz prawa do płatnego urlopu macierzyńskiego oraz do urlopu rodzicielskiego.
Prawa własności	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono korzystanie z ich własności, w tym z gruntów, mieszkań, samochodów itp. Odnoszą się one również do osób, które – jako twórcy lub wynalazcy – pragną chronić swoje dzieła i czerpać z nich korzyści. Prawa te mogą się również odnosić do dzieł objętych prawem autorskim, jak również patentów, znaków towarowych, oryginalnych metod prowadzenia działalności gospodarczej oraz procesów przemysłowych.
Prawa związane z dobrą administracją publiczną	

	Te prawa dotyczą osób, które chciałyby podnieść sprawę niewłaściwego administrowania, np. kiedy organ rządowy bądź organ samorządu terytorialnego albo jakikolwiek inny podmiot publiczny nie rozstrzyga sprawy tych osób w sposób bezstronny, sprawiedliwy lub w rozsądnym terminie.
Prawa w obszarze zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, edukacji, dostępu do mieszkań i ochrony zdrowia	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono dostęp do świadczeń z tytułu zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, przede wszystkim w okresie macierzyństwa, w przypadku choroby, wypadku, utraty zatrudnienia lub ze względu na wiek. Obejmują one prawa dostępu do podstawowej opieki medycznej i leczenia oraz do pomocy społecznej i pomocy w dostępie do mieszkań, w tym do wsparcia finansowego. Ponadto odnoszą się do problemów związanych z dostępem do kształcenia obowiązkowego, jak również do szkolnictwa wyższego i dalszego kształcenia, w tym do szkolenia uniwersyteckiego i zawodowego, lub kształcenia z brakiem poszanowania przekonań religijnych, filozoficznych lub pedagogicznych rodziców przez placówki oświatowe. Dotyczą one również problemów związanych z dostępem do usług powszechnych, takich jak usługi pocztowe, telekomunikacyjne lub transportowe.
Prawa konkretnych grup wymagających szczególnego traktowania: osób niepełnosprawnych, osób nieletnich i osób w wieku podeszłym	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono dostęp do świadczeń socjalnych (takich jak renta inwalidzka) lub których uczestnictwo w życiu społecznym, kulturalnym i politycznym jest utrudnione ze względu na to, że są nieletnie, w podeszłym wieku lub nie są chronione w żaden szczególny sposób, ponieważ nie należą do jednej z następujących grup: nieletnich, osób w podeszłym wieku lub niepełnosprawnych.
Prawa pracownicze i prawa związane z samozatrudnieniem i działalnością gospodarczą	Te prawa dotyczą osób, którym uniemożliwiono swobodny wybór pracy, podjęcie zatrudnienia lub swobodne założenie i prowadzenie działalności gospodarczej. Obejmują one prawa pracowników do informacji i konsultacji w miejscu pracy, prawo do rokowań i działań zbiorowych, ochronę przed nieuzasadnionym zwolnieniem z pracy, jak również należyte i sprawiedliwe warunki pracy. Odnoszą się również do braku ochrony młodocianych w pracy i pracy dzieci.

Prawa związane z ochroną integralności cielesnej i psychicznej osoby

Termin	Opis
Godność człowieka	Każdy ma prawo do tego, aby go traktować sprawiedliwie i z szacunkiem.
Prawo do życia	Prawo to chroni osoby np. przed nadużywaniem śmiertelnych środków przez policję oraz przed karą śmierci.
Prawo człowieka do integralności	Każdy ma prawo do ochrony przed krzywdą fizyczną lub psychiczną, a także przed wykorzystywaniem fizycznym lub psychicznym. Prawo to obejmuje również ochronę pacjentów przed przeprowadzaniem operacji bez ich zgody oraz sprzedaż ich organów. Chroni ono również w bardziej ogólnym ujęciu koncepcję „człowieczeństwa” przez zakaz klonowania ludzi lub ingerencji w rozrodczość, która to ingerencja ma uniemożliwić niektórym grupom etnicznym lub społecznym posiadanie dzieci.
Zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania	Każdy ma prawo do ochrony przed torturami i traktowaniem, które są w sposób zamierzony poniżające, bolesne lub stresujące.
Zakaz niewolnictwa lub pracy przymusowej	Każdy ma prawo do tego, by nie być własnością innej osoby ani nie być kontrolowanym przez inną osobę, nie być przenoszonym z jednego miejsca do drugiego w celu wykonywania pracy oraz by nie robić niczego wbrew swojej woli.
Prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego	Każdy ma prawo do ochrony przed zatrzymaniem bez ważnego powodu. Na przykład dana osoba może zostać pozbawiona wolności wyłącznie wówczas, gdy popełniła przestępstwo; może zostać aresztowana wyłącznie wówczas, gdy jest podejrzana o popełnienie przestępstwa; przy czym nikt nie powinien być poddawany bezpodstawnemu i brutalnemu przeszukaniu bez uzasadnienia.

Prawa do niedyskryminacji

Termin	Opis
Poszanowanie różnorodności kulturowej, religijnej i językowej	Prawo to chroni różnorodność kulturową, religijną i językową oraz pozwala na uczestnictwo w tej różnorodności oraz wnoszenie w nią wkładu.
Dyskryminacja / niesprawiedliwe traktowanie w obszarze zatrudnienia	Nikt nie powinien być niesprawiedliwie lub odmiennie traktowany w miejscu pracy ze względu na rasę, wiek, orientację seksualną itp.
Dyskryminacja / niesprawiedliwe traktowanie w obszarze edukacji	Nikt nie powinien być niesprawiedliwie lub odmiennie traktowany w obszarze edukacji ze względu na rasę, wiek, orientację seksualną itp.
Dyskryminacja / niesprawiedliwe traktowanie w obszarze dostępu do mieszkań	Nikt nie powinien być niesprawiedliwie lub odmiennie traktowany, gdy próbuje znaleźć mieszkanie lub gdy przebywa w swoim domu, ze względu na rasę, wiek, orientację seksualną itp.
Dyskryminacja / niesprawiedliwe traktowanie w obszarze ochrony socjalnej	Nikt nie powinien być niesprawiedliwie lub odmiennie traktowany w zakresie świadczeń społecznych ze względu na rasę, wiek, orientację seksualną itp.
Dyskryminacja / niesprawiedliwe traktowanie w obszarze dostępu do towarów i usług	Nikt nie powinien być niesprawiedliwie lub odmiennie traktowany w zakresie dostępu do towarów i usług ze względu na rasę, wiek, orientację seksualną itp.

Prawa związane z wolnością myśli, słowa i religii

Termin	Opis
Wolność myśli, sumienia i religii	Każdy ma prawo do wolnego wyrażania swoich idei (w tym ideologii i wartości moralnych), jak również przekonań religijnych i niereligijnych.
Wolność wypowiedzi i informacji	Każdy ma prawo do wyrażania i otrzymywania różnych idei i informacji. Prasa również ma prawo do publikowania wszystkich informacji, które nie są nieprawdziwe ani szkalujące.
Wolność sztuki i nauki	

	Każdy ma prawo do podziwiania dzieł kultury, czerpania z nich wiedzy oraz zgłębiania ich, jak również do badań naukowych. Jeżeli dzieła te należą do domeny publicznej lub nie są objęte prawami autorskimi, można je również udostępniać publicznie.
--	---

Prawa do uczestnictwa w życiu społecznym i politycznym

Termin	Opis
Wolność zrzeszania się i stowarzyszania się	Każdy ma prawo do publicznego lub prywatnego gromadzenia się, a także do stowarzyszania się z innymi w dowolnym celu, o ile cel ten jest zgodny z prawem.
Czynne i bierne prawo wyborcze	Każdy ma prawo uczestniczyć w dowolnych wyborach, gdy jest uprawniony do uczestniczenia oraz kandydowania w nich.
Prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej	Każdy ma prawo do uzyskania ochrony ze strony ambasady lub konsulatu.

Prawa związane z ochroną życia prywatnego i rodzinnego

Termin	Opis
Prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się	Każdy ma prawo do ochrony przed bezprawnym zakłóceniem życia prywatnego i rodzinnego, w tym zakłóceniem miru domowego, oraz przed zakłóceniem komunikacji z innymi (również online).
Prawo do zawarcia małżeństwa i prawo do założenia rodziny	Każdy ma prawo do zawarcia małżeństwa ze swoim partnerem oraz do posiadania rodziny.
Prawo do godzenia obowiązków zawodowych z życiem rodzinnym (prawo do ochrony przed zwolnieniem z pracy z powodów związanych z macierzyństwem i prawo do płatnego urlopu macierzyńskiego oraz do urlopu wychowawczego po urodzeniu lub przysposobieniu dziecka)	Każdy ma prawo do zachowania równowagi między obowiązkami zawodowymi a życiem rodzinnym, w tym prawo do ochrony przed nieuzasadnionym zwolnieniem z pracy związanym z macierzyństwem. Prawo to obejmuje również prawo do płatnego urlopu macierzyńskiego oraz do urlopu wychowawczego po urodzeniu lub przysposobieniu dziecka.

Prawa pracownicze i prawa związane z samozatrudnieniem i działalnością gospodarczą

Termin	Opis
Wolność wyboru zawodu i prawo do podejmowania pracy	Każdy ma prawo do swobodnego decydowania o miejscu, w którym rozwinie swoje umiejętności, potrzeby i aspiracje zawodowe.
Wolność prowadzenia działalności gospodarczej	Każdy ma prawo do założenia działalności gospodarczej bez żadnych dodatkowych ograniczeń poza standardowymi praktykami.
Prawo pracowników do informacji i konsultacji w ramach przedsiębiorstwa	Każdy ma prawo do otrzymywania informacji dotyczących praw, które przysługują mu w miejscu pracy, oraz do ustosunkowania się do zmian warunków pracy, które dotyczą go bezpośrednio.
Prawo do rokowań i działań zbiorowych	Każdy ma prawo do współdziałania z innymi w miejscu pracy w ramach negocjacji dotyczących układów zbiorowych pracy, umów o pracę i innych powiązanych negocjacji, które mają wpływ na jego warunki pracy. Prawo to pozwala również na rozpoczęcie działań zbiorowych, takich jak strajki, protesty i inne podobne działania.
Prawo dostępu do pośrednictwa pracy	Każdy ma prawo do swobodnego dostępu do agencji pośrednictwa pracy i innych przedsiębiorstw, które mogłyby mu pomóc w znalezieniu pracy odpowiadającej jego kwalifikacjom i doświadczeniu.
Ochrona w przypadku nieuzasadnionego zwolnienia z pracy	Każdy ma prawo do ochrony przed zwolnieniem z pracy, które nie jest zgodne z obowiązującym prawem pracy.
Należyte i sprawiedliwe warunki pracy	Każdy ma prawo do warunków prac, które według norm są należyte i sprawiedliwe.
Zakaz pracy dzieci i ochrona młodocianych w pracy	Każdy ma prawo do ochrony przed zatrudnieniem poniżej wieku uprawniającego do podjęcia pracy zgodnie z prawem. Osoby pracujące – przed ukończeniem wieku emerytalnego – są również objęte ochroną.

Prawa w obszarze zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, edukacji, dostępu do mieszkań i ochrony zdrowia

Termin	Opis
Prawo do nauki	Każdy ma prawo dostępu do systemów edukacji.
Zabezpieczenie społeczne i pomoc społeczna	Każdy ma prawo dostępu do systemów zabezpieczenia społecznego (w tym do emerytury, ochrony przed wypadkami przy pracy i różnych świadczeń dla bezrobotnych), jak również do innych programów pomocy społecznej.
Ochrona zdrowia	Każdy ma prawo dostępu do systemów ochrony zdrowia.
Dostęp do usług świadczonych w ogólnym interesie gospodarczym	Każdy ma prawo dostępu do usług powszechnych, takich jak usługi energetyczne, transportowe lub wodne.

Prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości i innych organów na potrzeby dochodzenia swoich praw, np. uzyskania wiążącego orzeczenia lub wiążącej decyzji lub odszkodowania finansowego

Termin	Opis
Prawo do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu	Każdy ma prawo dostępu do wymiaru sprawiedliwości lub do dochodzenia swoich praw w inny sposób. Sam fakt, że sąd istnieje, nie jest wystarczający; musi on wydawać orzeczenia, które zmieniają sytuację będącą przedmiotem postępowania. Sądy muszą być ponadto rzetelne, tj. traktować wszystkich równo i działać zgodnie z ustalonymi zasadami.

Domniemanie niewinności i prawo do obrony	Każdy ma prawo do tego, by uznawać go za niewinnego do czasu udowodnienia mu winy; ponadto każdy oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo do obrony.
Zasady legalności i proporcjonalności kar do czynów zabronionych pod groźbą kary	Każdy ma prawo do ochrony przed karą za czyn, który nie jest zakazany przez prawo. Kary powinny być ponadto proporcjonalne do popełnionego przestępstwa.
Zakaz ponownego sądenia lub karania w postępowaniu karnym za ten sam czyn zabroniony pod groźbą kary	Każdy ma prawo do ochrony przed ponownym wszczęciem postępowania i nałożeniem kary za to samo przestępstwo.

Prawa związane z azylem i migracją

Termin	Opis
Prawo do azylu	Każdy ma prawo do ubiegania się o azyl w innym państwie Unii Europejskiej.
Ochrona w przypadku usunięcia z terytorium państwa, wydalenia lub ekstradycji	Każdy ma prawo do ochrony przed bezprawnym usunięciem, wydaleniem lub ekstradycją z terytorium państwa, w którym zamieszkuje.

Prawa konkretnych grup wymagających szczególnego traktowania: osób niepełnosprawnych, osób nieletnich i osób w wieku podeszłym

Termin	Opis
Prawa dzieci	Każde dziecko ma prawo do takiej ochrony i opieki, jaka jest konieczna dla jego dobra. Dzieci mają również prawo do tego, by ich opinie zostały wysłuchane i wzięte pod uwagę.
Osoba niepełnosprawna	Każda osoba niepełnosprawna ma prawo do ochrony przed tym, aby jej stan umysłowy lub fizyczny nie wpływał na możliwość pełnego korzystania z innych praw, które jej przysługują.
Prawa osób w podeszłym wieku	Każda osoba w podeszłym wieku ma prawo do godnego i niezależnego życia oraz do uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym.

Przyczyny dyskryminacji

Termin	Opis
Płeć	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na płeć, np. gdy osoba nie otrzymuje awansu, ponieważ jest kobietą albo mężczyzną.
Rasa i pochodzenie etniczne	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na pochodzenie etniczne lub rasowe.
Wiek	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na wiek.
Niepełnosprawność	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na jakiegokolwiek rodzaj niepełnosprawności.
Orientacja seksualna	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na to, że dana osoba np. odczuwa pociąg do osób tej samej płci lub płci społeczno-kulturowej lub do obu płci.
Religia i przekonania	Ochrona przed odmiennym traktowaniem ze względu na przekonania religijne, ateistyczne lub agnostyczne.
Inne przyczyny	Ochrona przed odmiennym traktowaniem z przyczyn innych niż przyczyny wymienione powyżej takie jak przynależność polityczna, wygląd zewnętrzny itp.

Obszary dyskryminacji

Termin	Opis
Edukacja	Ochrona przed odmiennym traktowaniem np. w dostępie do edukacji.
Zatrudnienie	Ochrona przed odmiennym traktowaniem np. w dostępie do zatrudnienia lub w związku z warunkami zatrudnienia.
Towary i usługi	Ochrona przed odmiennym traktowaniem np. podczas dokonywania zakupu produktów lub korzystania z różnych usług.
Dostęp do mieszkań	Ochrona przed odmiennym traktowaniem np. przy wynajmowaniu lub kupnie mieszkania.
Inne obszary	Ochrona przed odmiennym traktowaniem z innych powodów niż wymienione powyżej, np. związanych z ochroną zdrowia, mediami, sportem, nauką, partiami politycznymi, organizacjami społeczeństwa obywatelskiego itp.
Ochrona socjalna	Ochrona przed odmiennym traktowaniem np. przy próbie uzyskania dostępu do różnych systemów ochrony socjalnej w przypadku choroby, niepełnosprawności, podeszłego wieku, bezrobocia itp.

Ostatnia aktualizacja: 24/10/2018

Stroną zarządza Komisja Europejska. Informacje na tej stronie nie muszą odzwierciedlać oficjalnego stanowiska Komisji Europejskiej, nie ponosi ona również odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane czy odniesienia na niej zawarte. Więcej informacji na temat praw autorskich odnoszących się do stron UE znajduje się na stronie „Informacje prawne”.